

Strafferetsreform og socialpolitik i Tyskland.^{*)}

AF CARL BONNEVIE.

I.

Den nære sammenhæng og de mange berøringspunkter mellem socialpolitik og strafferetspleie er jo vel kjendt. Særlig opmærksomhet krever denne samhørighet i den senere tid, fordi den sociale forsorg mer og mer griper ind og gjør sig gjældende paa omraader, hvor der før blev reist straffesak og idömt straf.

I Tyskland har forholdet mellem strafferetspleie og social forsorg desuten faat öket aktualitet gjennem de iaar (1921) offentliggjorte forarbeider og forslag til ny straffelov. Paa flere vigtige omraader foreslaaes det her, at straffefölgning skal vike pladsen for social forsorg. Desuten bærer hele lovarbeidet præg av tidens sociale brytning. Jeg skal senere faa redegjøre nærmere for dette, men vil først gjerne som indledning faa nevne en række avhandlinger og artikler av kjendte mænd — utgit av dr. *F. Dehnow* med titel »Die Zukunft des Strafrechts«^{**)} Disse gir et særdeles interessant indblik i grænsfeltet mellem strafferetspleie og socialpolitik. En række mænd med tildels stor autoritet paa forskjellige omraader uttaler her sin opfatning av strafferettens fremtidsopgaver, og disse uttalelser har for en stor del direkte socialpolitisk, ikke bare kriminalistisk interesse.

Videst i sin kamp for den sociale forsorg og mot anvendelse av straf gaar her den kjendte schweitziske psykiatri-

^{*)} En Indberetning til det norske socialdepartement.

^{**)} Forlag: Vereinigung wissenschaftlicher Verleger, Berlin 1922.

ker professor dr. *Forel*. »Strafferettens fremtid ligger« efter hans opfatning »i dens ophevelse ø: i ophøret av enhver ret til at straffe. Hvilken ret har mennesket til at la andre mennesker utsone straf for handlinger, som enten beror paa et usocialt arveligt anlæg, som ingen selv bærer skylden for eller paa daarlig opdragelse eller paa uheldige, ofte fortvivlede ydre kaar, ofte forenet med daarlige samfundsskikke, f. eks. alkoholnydelse eller ogsaa paa en forening av disse aarsaker? Vor hele nuværende strafferet er en atavisme, en levning fra gamle barbariske sæder, sammenklistret paa sæt og vis med romersk ret, jödedom og kristendom«. Allerede i 1884 foreslog dr. *Forel*, at man istedenfor de nuværende fængsler skulde indføre 4 grupper av forbedrings- og forsørgelsesanstalter:

- 1) anstalter for moralsk sindsyke, respektive mellemformer for sindsykdom og forbrydernatur,
- 2) drankerasyler,
- 3) forbedringsanstalter for forbedringsdygtige forbrydere,
- 4) sikkerhedsanstalter for uforbederlige forbrydere.

Nu efter 35 aars forløp kan dr. *Forel* fastslaa, at udviklingen i flere henseender har slaat ind paa de av ham anbefalte baner, om han end fremdeles staar noksaa ensom, naar han overhodet frakjender samfundet enhver ret til at idømme straf.

En aandsfrænde inden det moderne Tyskland har dr. *Forel* i dr. *Walther Rathenau*, som bare kan tænke sig en udvikling av strafferetten i følgende retning:

- 1) »Der eksisterer ikke noen forbrydelse, bare en uriktig handling.
- 2) »Der eksisterer ingen straf, bare en gjenoprettelse.
- 3) »Den sædelige bedømmelse av retten gaar utelukkende ut fra den handlendes sindelag, ikke fra handlingens art eller følger.« —

»Enhver straf er en fortsættelse av uretten«, uttaler *Rathenau*. »Det onde i verden kan ikke bli ophevet ved ondt, selv om dette er authoriseret. Det kan ikke bli ophevet ved

magt, men bare ved god vilje, ved offer, omvendelse, frivillig bot og utsoning. Uavhengig av den sjælelige paavirkning overfør den, der har forbrudt sig og uavhengig av forsøket paa at vække hans vilje til at gjøre godt igjen, hvad han har forbrudt, indrømmer ogsaa Rathenau, at samfundet har en ret til at beskytte sig. Men dette formaal faar bare selvstændig betydning i enkelte tilfælder, saaledes ved tilbakelald (gjentagelser), og som midler for samfundet til at beskytte sig, nevner Rathenau opholdsforandring, indre kolonisation og sygdomshelbredelse, fordi de fleste ugjerninger efter hans opfatning er en følge av stedlige forhold eller den legemlige tilstand.

Kjernepunktet i kampen mot forbryderondet ser Rathenau dels objektivt i gjenoprettelse av skaden, dels subjektivt i erkjendelsen av at ha gjort noget uriktig og med dette som utgangspunkt oppstiller han følgende fremtidsperspektiv: »Det kommer ikke an paa, at foröveren av uret i vid utstrækning gjør den som er ramt av uretten skadesløs, f. eks. slik, at den, der har ødelagt en værdigjenstand, ofrer sin levetid for at oparbeide tapet — for erstatning sørger den offentlige og private forsikring —, men vel kommer det an paa, at foröveren av en uret i fri sædelig overbevisning anerkjenner plikten til at sone og paatar sig at gjenoprette det objektive retsforhold. Istedetfor den nuværende straffuldbyrdelse, bør der ifølge Rathenau være »frie samvirkende samfund av dem, der utsoner og gjør bod, og til disse vil der slutte sig frie, ubelastede mennesker for at tjene, hjelpe, lære og lede. Disse samfund vil frivillig og under streng selvforvaltet kontrol paata sig savn og arbeide. Arbeidet vil gjælde det samfunds vel, som de har krænket. Tvang og frihetsberøvelse finder ikke sted.«

Andre særlige samfund, saavidt mulig med opdragelse og helbredelse for öiet, maa dannes av de legemlige og sjælelige forkomne, de halvt utilregnelige, de sindsvake og uansvarlige, som ikke forstaar det sædelige krav om lutring overfor ugjerningen. Her vil heller ikke straf, men pleie og

lilsyn være paa sin plads. Strafferetten maa bli sædeligere og mere fintfølede. Nu gjør den indtryk av at være skapt for at garantere et egoistisk samfund sikkerhet og eiendom. Dens opgave er at værne om samvittighet, retsind og menneskelighet.

De andre uttalelser er gjennemgaaende mindre radikale end Forels og Rathenaus, men indeholder tildels positive forslag av stor socialpolitisk interesse. Professor dr. med. *Grotjahn* (Berlin) fremhever, hvorledes en stor del av de uforbederlige forbrydere stadig mer ansees for i virkeligheten at være psychopater. Overfor hele denne gruppe forbrydere maa en slags værnestråf anvendes — ø: de forbryderske psychopater maa varig skilles ut fra den øvrige befolkning og behandles i dertil særlig indrettede asyler. For tiden blir den store flerhet av disse psychopater idømt gjentagende, men kortvarige fængsels- og tugthusstråfe, som bare tjener til at utvikle det forbryderske anlæg, som straks viser sig i de helt frie mellempauser.

Flere forfattere, saaledes Geheimer Justitzrat professor dr. *Freudenthal* (Frankfurt) og dr. *Kurt Martens* (München) fremhever, at omraadet for de strafbare handlinger — antallet av stråfebestemmelser — sterkt maa indsnevres. Særlig fremhever Martens, at den gamle grundsætning om, at der ikke sker uret mod den, som samtykker — *volenti non fit injuria* — paany maa haandheves. Helt maa derfor straf bortfalde for fosterfordrivelse, drap av en samtykkende, tvekamp og blandt sædelighetsforbrydelser straf for blodskam, utugt med personer av samme kjøn og med dyr. Freudenthal uttaler, at fremtidens strafferet maa være social og der maa være en retsstatens strafferet. *Social*, fordi den saavidt mulig indenfor sit omraade maa utjevne forskjellen i fødsel og opdragelse, stilling og formueforhold. Som 2 exemplar paa dette: Bøtestraffen skal ikke være et privilegium for den formuende. Eiendommens retsgode bør ikke nyde et overmaal av beskyttelse, mens arbeidskraften omtrent er ubeskyttet.

»Bare, hvor straffen er uundværlig til beskyttelse av almenheten og ikke kan erstattes ved mindre indgrep, maa den anvendes. Bare s a a meget straf, som denne beskyttelse kræver, maa ilægges. Forbedrende og betryggende foranstaltninger har derfor ikke bare supplerende betydning, men den selvstændige opgave, at træ istedenfor straffen i alle egnede tilfælder.«

Dr. *Fritz Dehnow* (Hamburg) — utgiveren av denne række avhandlinger og uttalelser — mener, at særlig paa det seksuelle omraade en innskærnkning av straffeforfølging bör finde sted. Forfatteren mener, at samfundet gjennem bestemmelser av retslig art kan og bör bidra til at skape betingelser for et sundt og lykkelig seksualliv. »Men vidtgaende forbud og rikelige straffe er aldrig en mer forfeilet forholdsregel end her. De er en likefrem u s æ d e l i g forholdsregel, — i sandhet usædeligere end de med straf belagte handlinger — der, hvor de trækker frivillige, intime forhold frem for offentligheten. De er desuten netop paa seksuelle omraader et uvirksomt middel«. Forfatteren opstiller det efter norske forhold fremmedartede krav, at den samfundsmæssige forsorg — ikke som nu straffebestemmelser og forbud — skal være rettet mod den naturlige og sunde tilfredsstillelse av det seksuelle behov, særlig kræver han en mer fordomsfri opinion paa omraadet, og som hovedregel straffrihet for seksuelle forgaaelser i ungdommen indenfor bestemte alderstrin. Av hans nærmere formulerte forslag er ophevelse av straffen for fosterfordrivelse uten vindingshensigt samt ophevelse av den tyske straffelovs § 175 (homoseksuelle). Straffen for paaførelse av venerisk smitte kræver han derimot skjærpet.

I motsætning til flere av de her nevnte indlæg, hvis hensigt vel nærmest er i faa ord at gi vidtrækkende impulser, holder professor dr. *Ernst Hafter* sig i avhandlingen »Die kommende Strafgesetzbücher« nærmere til, hvad der praktisk foreligger. Denne forfatter gjør rede for væsentlige og tildels fælles træk i de s c h w e i t z i s k e, ö s t e r r i k s k e

og tyske straffelovsforslag, som omtrent samtidig nu er utarbeidet. »Straffelovgivningen maa«, sier Hafter, »i ganske særlig grad støttes av folkebevidstheten. Men folket tænker ikke paa at la straffebegrepet fare, hvor meget end en ensidig intellektualisme stræver for at vise, at skyld, forbrydelse og straf er en meningsløshet. Men i de nye straffelovbøger maa ved siden av straffesystemet komme et system av vernelende forholdsregler«. Hafter mener, at forskjellige forsorgsbestemmelser av denne art, som hittil har været spredt i den øvrige lovgivning, maa overføres til straffelovbøgerne. Han ser et særdeles stort fremskridt deri, at alle de 3 straffelovsforslag overlater til straffedomstolen — i en modsætning til de øvrige embedsmyndigheter — at beslutte slike sikringsforanstalter.

Av de socialpolitisk vigtige likhetspunkter mellem de schweitziske, østerrikske og tyske lovforslag merkes særlig, at de alle søger at skille de unge lovovertrædere og de sindsyke lovovertrædere ut fra straffeforfølgningen. Overfor disse 2 grupper kommer i det væsentlige bare sikrende forholdsregler — opdragelse, lægebehandling, varetægt — til anvendelse. For unge personer — mellem 14 og 18 aar — er adgangen til at idømme straf dog ikke helt utelukket, hvad forfatteren ogsaa vilde finde meget uheldig — men straffesatsen er efter det tyske og østerrikske forslag nedsat og for Schweiz's vedkommende er indført et særskilt straffesystem for disse unge mennesker med »indespærring« og »refselse« (»Verweis«), tugthus og fængsel.

II.

Hvad særlig den tyske strafferetsreform*)

*) Entwürfe zu einem Deutschen Strafgesetzbuch, Vereinigung wissenschaftlicher Verleger, Berlin 1921. Se ogsaa Senatspræsident dr. Ebermeyers redegjørelse for strafferetsreform i Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, 1921, s. 329 flg., samt Landgerichtsrat dr. Bovensieper: Das neue Strafrecht Deutschlands vom sozialpolitischen Standpunkt aus betrachtet, Soziale Praxis nr. 10 XXX aarg.

angaar, frembyr flere av de foreslaaede bestemmelser utpræget socialpolitisk interesse. Særlig kommer dette til uttryk i avsnittet om barn og unge lovovertrædere og i det tolvte avsnit (straffelovsutkastet av 1919) om »forholdsregler til forbedring og sikring«, men ogsaa ellers i lovutkastet. Man har saaledes som gjennemgaaende regel forsøkt ikke bare at la »uhensigtsmæssige straffe avløse av andre straffemidler, men har ogsaa, saavidt det er forenelig med retsordenens interesser, helt villet undgaa at idømme straf eller at fuldbyrde straf«. Bøtestrafen har faat en fra socialt synspunkt rationel utforming og naar straffeformaalet kan naaes ved böter skal dette anvendes istedenfor fængselsstraf paa indtil en maaaned, selv om det enkelte straffebud overhodet ikke nevner bötestraf. I mildere tilfælder av tyveri, vil saaledes bötestraf kunne anvendes. Magter den fældte ikke at betale boten eller det fastsatte avdrag paa boten, kan det bestemmes, at han ved frivillig arbeide skal optjene den. En bestemmelse som denne viser kanskje at der kan bygges bro mellem dr. Rathenaus forannevnte fremtidskrav og nutidens praktisk gjennomførlige reformkrav. M. h. t. den vide anvendelse av bötestraf istedenfor fængsel foreligger der allerede regjeringsforslag, mens riksregjeringen endnu ikke har tat standpunkt til strafferetsreformen som helhet.

Av forholdsregler »til forbedring og sikring« foreslaaes bl. a. følgende: Naar nogen paa grund av manglende tilregnelighet er frikjendt eller forfølgningen av samme grund indstillet, eller naar nogen er dømt som formindsket tilregnelig, fatter retten beslutning om hans anbringelse i en offentlig helse- og pleieanstalt, hvis den offentlige sikkerhet kræver denne forholdsregel. Denne bestemmelse (§ 88) faar ikke mindst betydning overfor psychopater, og domstolen faar herigjennem en utstrakt myndighet paa den sociale forsorgs omraade. Av like utpræget social interesse er det foreslaaede *v e r t s h u s f o r b u d*: Hvis nogen, som er tilbøilig til utskeielser i drukkenskap, dømmes for en forbrytelse, som han han begaaet i selvfor-

skyldt beruselse, eller dømmes for sanseløs beruselse*) kan retten under nærmere angivne betingelser forby ham i løpet av en tidsfrist paa mindst 3 maaneder og i det meste et aar at la sig skjænke berusende drikke paa vertshuse (§ 92). Retten kan ogsaa, naar en drikfædig person dømmes for en forbrydelse, som han har begaaet i drukkenskap eller dømmes for sanseløs beruselse, beslutte at anbringe ham i en drankeranstalt, hvis denne forholdsregel er nødvendig for at vænne ham til et lovmæssigt og ordentlig liv. Er værne-tilsyn tilstrækkelig, skal der fattes beslutning om dette (§ 92).

En social karakter har ogsaa utkastets nye bestemmelser om arbeidshus (tvangsarbeide). »Fortiden er arbeidshuset i sin praktiske utformning«, heter det i forarbeidene, »væsentlig ikke andet end en forholdsregel, hvorved visse socialt skadelig elementer for længere tid skal holdes paa avstand fra almenheten«. Den tyske strafferetsreform vil gjøre arbeidshuset til en arbeidsopdragelsesanstalt, hvor følgeriktig bare arbeidsdyktige optas. Forutsetning for anbringelse er, at den straffbare handling har sin oprindelse i løsagtighet eller arbeidsskyhet, samt at anbringelsen var nødvendig for at vænne den domfældte til et lovmæssigt og arbeidsomt liv. Arbeidshus skal bare anvendes overfor særskilte nevnte straffbare handlinger — av den midlere kriminalitet, men dog i betragtelig større utstrækning end efter den gjældende ret. Er ikke over 3 maaneders fængsel idømt, kan retten beslutte, at anbringelsen i arbeidshus helt trær istedenfor straf. Dette sidste i forbindelse med, at tyveri er nevnt blandt de tilfælder, hvor arbeidshus kan anvendes, viser, hvor vidtrekkende bestemmelsen er. I arbeidsanstalterne (arbeidshus) skal de der anbragte personer

*) Utkastets § 274 fastsætter en straf av fængsel i 6 maaneder eller böter indtil 3000 Mk. for den som ved egen skyld hensætter sig i en beruset tilstand og herunder begaar en strafbar handling, som han dog ikke kan straffes for, fordi han paa grund af drukkenskap ikke var tilregnelig.

anvendes til saadant indearbeide eller utearbeide, som svarer til deres evner og er skikket til at fremme deres utvikling. Av de nærmere bestemmelser kan nevnes, at de, som er dømt for tyveri, hæleri, bedragerier samt »alfonseri«, holdes skillt fra de andre i fællesrum underbragte husfæller.

Mindre social og mer kriminalistisk interesse har vel bestemmelsen i samme avsnit om indespærring av farlige vane-forbrydere, hvor forarbeiderné bl. a. nevner den norske straffelov som forbilde, og tillike bestemmelsen om opholdsstedsforbud, som skal træ istedenfor de gjældende bestemmelser om politiopsigt.

Lovutkastets 15. avsnit — om b a r n o g u n g e m e n n e s k e r — maa sees i sammenhæng med det mer omfattende og meget anerkjendelsesværdige tyske arbeide for at værne om barn og unge mennesker. I en særskilt lov om ungdomsvelfærd, blir her samlet de væsentlige og for riket fælles bestemmelser. Som et — nödvendigt — supplement til loven om ungdomsvelfærd, vil da bestemmelserne i straffelovsutkastet knytte sig. Av socialpolitisk vigtige bestemmelser om unge menneskers (»ungdommes») strafferetslige forhold kan nevnes:

En »ungdom« æ: person over 14, men endnu ikke 18 aar, som begaar en strafbar handling, skal efter utkastet ikke straffes, hvis han paa gjerningstiden paa grund av tilbakestaaende utvikling eller manglende sjælelig eller aandelig modenhet ikke var istand til at forstaa det ulovlige ved handlingen eller til at bestemme over sin vilje overensstemmende med denne forstaaelse. Selv om vedkommende er at betrakte som tilregnelig, skal saaledes i dette tilfælde paatale undlates. Domstolen har en videregaaende beföielse og skal, hvor en ungdom har begaaet en strafbar handling prøve om opdragende forholdsregler er nödvendig for at vænne det unge menneske til et lovmæssigt liv. Anser retten opdragende forholdsregler for tilstrækkelige, skal den avse fra straf og bestemme opdragende forholdsregler, saafremt disse ikke allerede ad anden vei er anordnet. Domstolen kan og-

saa bestemme straf og opdragende midler anvendt ved siden av hverandre, og den kan beslutte opdragelsesmidler anvendt, hvor den av de for »ungdom« særskilte gjældende grunde, frikjender den »ungdom«, som har begaaet en strafbar handling.

Lovutkastet gir domstolen et særdeles frit valg ved bestemmelsen om, hvilke opdragende midler bør anvendes, like fra formaning og værnetilsyn til »forsorgsopdragelse« (i hjem eller anstalt), hvor dette er nødvendig for at frelse vedkommende fra fuldstændig sædelig fordærvelse. (Er der særskilt værgemaalsret, skal dog denne sidste avgjørelse træffes av værgemaalsretten).

Videre gir utkastet domstolen vidtgaaende adgang til at nedsætte straffen for unge mennesker eller sogar helt undlate at idømme straf. Dette sidste gjælder, hvor gjerningsmandens forbryderske vilje er liten og efter omstændighederne undskyldelig, og handlingens følger ubetydelige, saaledes, at den av loven fastsatte mildeste straf vilde indeholde en ubillig haardhet. Saavel ved idømmelse av fængselsstraf, som hvor subsidiær fængselsstraf skal træ istedenfor en bötestraf, kan der besluttes betinget utsættelse av fudbyrdelsen. — Om straffefuldbyrdelsen i sin almindelighet heter det, at den skal ske paa en slik maate, at den fældtes opdragelse blir fremmet, om end med bibehold av og respekt for straffens alvor.

Hvad her brudstykkevis er meddelt om den tyske strafferetsreform og likeledes foran meddelt av uttalelser vedrørende strafferettens fremtidsopgaver, skulde tilsammen vise, hvilket frugtbart arbeidsfelt grænsecomraadet mellem strafferet og social forsorg utgjör ogsaa for socialpolitiken. Interesse för det ogsaa ha, at trække sammenligning mellem de tyske strafferetsbestemmelser av social art og de beslægtede bestemmelser i den nordiske straffelovgivning.

I vor tid fremmes jo strafferetspleien og dens avgjørelser

ved samarbeide mellem den juridiske viden og lægmands-
skjønnet. Paa beslegtet maate tør en fremheven av straffe-
rettens socialpolitiske side vise, hvor nødvendig samarbeidet
mellem juridisk viden paa den ene side og kyndighet og varm
interesse paa den sociale forsorgs omraade er for en videre
utvikling og reform av selve strafferetten.